

MTÜ ATLA KÜLA SELTS

Atla küla arengukava

2015-2020

[veebuar 2015]

Käesolev arengukava on Atla küla pika- ja lühiajalise arengu eesmäärke määratlev ja nende elluviimise võimalusi kavandav dokument. Ennekõike sihte seadev, elav, pidevalt uuenev ning kaasajastuv raamkava, millest lähtudes küla oma igapäevaelu korraldab.

SISUKORD

Sisukord.....	2
SISSEJUHATUS	3
I ÜLEVAADE EELMISE ARENGUKAVA TÄITMISEST	4
Külasadama väljaehitamine	4
Ujumiskoha väljaehitamine	4
Külamaja projekteerimine ja ehitamine	4
Küla loodusmaastike korrastamine	5
Suvitajate kaasamine külaelu parendamisse.....	5
Infrastruktuuride parendamine	5
II KÜLA PRAEGUSE OLUKORRA ANALÜÜS JA ARENGUVAJADUSED	7
Looduslikud olud.....	7
Elanikkonna muutused	7
Väljakutsed.....	8
Meie võimalused.....	8
Pärandkultuur	8
Põllumajandus.....	9
Turism	9
Kalapüük.....	10
Teenused.....	10
Kogukond	10
Probleemid.....	11
III ATLA KÜLA TULEVIKUPILT AASTAKS 2020: KORRASTATUD PUHKEKÜLA	12
Arendustegevuse eesmärgid ja ülesanded nende saavutamiseks	12
EESMÄRK 1: Küla keskuseks on Rannamägi.....	12
EESMÄRK 2: Korrastatud maastikupilt, hooldatud mererannad, avatud vaated.	12
EESMÄRK 3: Teede seisukord ja liikluskorraldus külas vastab kohalike elanike ja puhkajate ootustele	13
EESMÄRK 4: Külast ja üksteisest hooliv kogukond on koostööle avatud	13
EESMÄRK 5: Küla ajalugu ja pärandkultuur on väärtustatud ja hoitud	13
EESMÄRK 6: Kaasaegne taristu on arenenud vastavalt vajadusele	14
Rakenduskava aastateks 2015-2017.....	15
IV ARENGUKAVA JÄLGIMINE, KORRIGEERIMINE	16
V KASUTATUD MATERJALID	16
VI LISADE LOEND	17

SISSEJUHATUS

Küla või külade grupi arengukava on selle piirkonna elanike tahte väljendus. Küla arengukava kohta õiguslikku regulatsiooni Eestis pole. Tegelikult teostub üksjagu kohalikke tegevusi ilma igasuguse plaanita. Käesoleva arengukava põhiprintsiibiks on kirjapandud kokkulepe soovitud muutustest, sellest, mida ja millal külas ühiselt ette võetakse.

Atla küla arengukava on jätkuks küla eelmisele arengukavale, mis koostati 2004. aastal. Käesolev arengukava on planeeritud ajavahemikule 2015-2020. Arengukava koostamine algatati 19. oktoobril 2013. aastal, kui tuldi kokku Simmu-Jaagul ja teadvustati oma küla probleeme. Arengukavasse kirja saanud mõtteid on kogutud hilisematel talgupäevadel, küla koosolekutel (20.05.14, 24.07.14), ühistel kokkusaamistel jaani- või muinaslõkke ääres, jõulupeol.

Oma ülesehituselt on arengukava kolmeosaline. Kõigepealt antakse ülevaade Atla küla eelmise arengukava täitmisest. Seejärel esitatakse küla praeguse olukorra analüüs koos arenguvajadustega. Analüüsis tuuakse välja arengueeldused, muutused elanikkonnas, küla ees seisvad väljakutsed, võimalikud valikud ja lahendust vajavad probleemid. Arengukava kolmandas peatükis on visioneeritud küla tulevikupilt aastaks 2020 koos eesmärkide ja nende elluviimiseks vajalike tegevustega. Sellele järgneva rakenduskavaga tuuakse välja konkreetseid tegevused, nende võimalikud maksumused, tööde läbiviimise ajakava ja eestvedajad.

Arengukava oli enne vastu võtmist 16.03.2015 kõigile külaelanikele täienduste ja paranduste tegemiseks kättesaadav ajavahemikul 18.02-11.03.2015. Küla arengukava ei ole kunagi lõplikult valmis. See on alati avatud uutele ettepanekutele, pidevalt täienev ja täiustuv protsess kõigi külaelanike osavõtul.

Arengukava koostamisel on olnud abiks Garri Raagmaa käsiraamat „Globaliseeruv Eesti küla“. Sissejuhatuse lõpetuseks laenasin sealt lühikese ülevaate Eesti maaelu iseloomustamiseks.

„Eesti eluruum ja meie külad on viimase paarikümne aastaga muutunud. Rahvastiku vähenemine võimendab mitmeid hõreasustuse probleeme, ennekõike teenuste kättesaadavust. Uus tehnoloogia on nihutanud töökohtade koosseisu ja paiknemist – praegune maaelanik ei ole enam põllumees, vaid tööstustööline, ehitaja või teenindustöötaja. On hakanud toimuma liikumine linnast maale parema keskkonna poole: suveelanike ja osaajaelanike osakaal kasvab jätkuvalt. Lisaks on laienenud enneolematule tasemele liikumine üle piiride küll reisisid, aga üha enam ka töö- ja ettevõtjana. Maaline ja linnaline elulaad on üha enam läbi põimumas.“ (Raagmaa 2013:5)

Koostaja: Katrin Trumann

I ÜLEVAADE EELMISE ARENGUKAVA TÄITMISEST

Atla küla esimese arengukavaga aasteks 2004-2010 määratleti eelistatavad valdkonnad, millega järgnevate aastate jooksul külas tegeleda:

1. Korrastatud puhkeküla
2. Infrastruktuuride parendamine, sh teedevõrk, elekter, sidesüsteemid, vesi ja kanalisatsioon, prügimajandus, sotsiaalsed struktuurid.

Nende valdkondade arendamiseks seatud eesmärkide poole on vahepealsetel aastatel kavakindlalt liigutud ja suur osa planeeritud tegevustest ka ellu viidud.

Korrastatud puhkekülaks saamise suunal on kuuest seatud eesmärgist täitmata jäänud ainult üks: toitlustuskohti loodud ei ole, samuti pole supusrannas võimalik osta karastusjooke ja jäätist. Teised eesmärgid on kas täidetud või on käimas tegevused soovitud tulemuse saamiseks. Infrastruktuuride parendamise suunal on külakogukonna oma võimalused ja eeldused midagi paremaks muuta olnud kesisemad. Seatud eesmärgid on täidetud osaliselt.

Külasadama väljaehitamine

Kõige kaugemale on jõutud külasadama väljaehitamisega, selleks on suure töö ära teinud Lümända Vallavalitsus. EL Kalandusfondi toetuse abiga rekonstrueeriti aastatel 2011-2013 Atla küla ajalooline sadamakoht. Sadamateenuste edasiarendamise ja haldamise on enda kanda võtnud MTÜ Lümända Sadamad.

Ujumiskoha väljaehitamine

Nõuetele vastava ujumiskoha väljaehitamisega on alustatud, kuid siiani oli täpsustamata, mis tasandi nõuetele vastavaks randa arendada. 2014. aasta sügisel sõlmis Atla Küla Selts rannaala kasutamiseks Lümända vallaga rendilepingu. Sellele eelnes pikk protsess Atla sadama maaüksuse detailplaneeringu koostamisest rendilepingu tingimuste väljatöötamiseni. Ühiselt jõuti arusaamisele, et avaliku supelranna rajamine ei ole esialgu veel mõistlik, piisav on välja arendada avalikuks kasutuseks mõeldud ujumiskoht. Rendileping annab külale võimaluse viia ellu arendustegevusi vastavalt Atla sadama maaüksuse detailplaneeringule (3) (kehtestatud Lümända Vallavolikogu otsusega 20.02.2012. nr 92) ja kohustuse tagada rannala heakorratööd, parkimise korraldus ja prügi käitlemine. Ujujate ala iga-aastaste heakorratöödega on küla tegelenud kõik eelnevad 10 aastat, sama tegevus jätkub ka edaspidi.

Külamaja projekteerimine ja ehitamine

Külamaja projekteerimise ja ehitamiseks rahastajate leidmisega alustati 2011. aastal. Esialgselt planeeritud mahus projekt heakskiitu ei leidnud, rahastuse saamiseks tuleb planeering uuesti läbi mõelda. Ajaloolise jäähoone ja kala vastuvõtupunkti varemete

säilimine ja väärrika taaskasutuse leidmine on kindlasti eesmärk, mille saavutamiseks tuleb edasi tegeleda. Külamaja ehitamise mõtte ei ole meie inimestel kuhugi kadunud. Heaks eelduseks selle mõtte elluviimisel on kehtestatud detailplaneering, mille koostamisest külaelanikud aktiivselt osa võtsid.

Küla loodusmaastike korrastamine

Küla loodusmaastike korrastamine on olnud ennekõike maaomanike kanda, vahendeid selleks on jaganud nii Eesti riik kui Euroopa Liit peamiselt poollooduslike koosluste hooldamise ja muude põllumajandustoetuse näol. Üksikud maaomanikud on neid võimalusi kasutanud ise, laiemalt on levinud maaomandi rentimine kohalikele ettevõtjatele. Uute alade hooldusesse saamine on toimunud väga pikaldaselt ja vara on rääkida ajalooliste vaadete avamisest ning korrastatud maastikupildist, kuid töö selles suunas jätkub. Külas on siiski 2 avalikku kinnistut, mille hooldamine on jäänud külaelanike kanda. Külaselts soetas Lümända valla abiga karjusekomplekti küla keske, Külavälja kinnistu hooldamiseks, ühel aastal on karjatamine ka toimunud. Järjepidevalt on niidetud kokkutuleku platsi ja ujulate ala. Vähesel määral on raiutud võsa rannamäel, kuid kiviaedade taastamine kokkutuleku platsi ümbruses pole sugugi edenenu. Kuna liigirikkad maastikud ja kaunid maastikuvaated on Atla küla olulisemateks väärtuseteks, siis töö korrastatud maastikupildi saavutamiseks peab jätkuma ja selleks vajalikud tegevused tuleb edasi kanda ka uude arengukavaperioodi.

Suvitajate kaasamine külaelu parendamisse

Suvitajate kaasamine ühisürituste, sh küla kokkutulekute, tähtpäevade ja teiste kultuuriürituste korraldamise ning seltsitegevuse kaudu on olnud külaseltsi üks põhitegevusi. Kindlasti ei ole suudetud kõiki uusi külaelanikke ühistegevustesse kaasata, mitmed on soovinud ise kõrvale jääda, kuid võimalusi küla ühistes tegemistes osaleda on olnud erinevaid: talgupäevad, jaanipäeva ja jõulude tähistamised, kogunemised muinaslõkete õhtul, küla kokkutulekud 2004., 2009. ja 2014. aastal. Küla ajaloo uurimine on realiseerunud väljaspool küla tegutsevate uurimisasutuste töösse sisendi andmisega. Nii näiteks külastas 2013. aasta suvel Atla küla Eesti Kirjandusmuuseumi kohapärimuse töörühm ja talletas saadud pärimuse Vilsandi rahvuspargi mälumaastike kaardil <http://geoportaal.maaamet.ee/est/Teenusused/Kaardirakendused/Rahvusparkide-malumaastikud-p474.html>. Kahjuks ei ole suudetud olulisel määral kaastata külaelu parendamisse suvitajate oskuseid, teadmisi ja teavet. Mõtlemisainet selles suunas edasiliikumiseks jätkub ja vastavaid tegevusi peaks kajastama uue perioodi arengukava.

Infrastruktuuride parendamine

Infrastruktuuride parendamise suunal on peamiseks väljundiks olnud mõjutada kohaliku omavalitsuse asjassepuutuvaid poliitikaid. Selle tulemusel toimus regulaarne prügivedu rannamäe konteinerist, sai uue kruusakatte rannamäele viiv tee ja rajati parkla, iga talv hoiti lumevabana peamised teed. Atla sadama rekonstrueerimise käigus jõudis

rannamäele elektriühendus ja rajati puurkaev. Hajaasustuse veeprogrammist on olnud võimalus taotleda toetust puurkaevude ja reoveesüsteemide rajamiseks. Sidesüsteemide ja tehnoloogiate arenedes on paranenud nii mobiililevi kui internetiühendus. Loodusturismi arendamiseks rajas RMK puhkekoha rannamäe parklasse ja ehitati välja Elda telkimisala. Soeginina ja Elda pank on lülitatud Saarte geopargi matkaradade võrgustikku. Ainsate omaalgatuslike ettevõtmistena on suudetud korras hoida teeääred, ehitada bussiootepaviljon ja rajada infotahvel.

Kahjuks on mitmed probleemid jäänud aga endiselt lahenduseta. Kindlasti ei vasta elanike vajadustele kõigi teede seisukord. Korduvatele pöördumistele vaatamata on puudulik liikluskorraldus ja viidastik. Elda poolsaare talud on endiselt elektrita, kehvast seisukorras alajaamad ja amortiseerunud õhuliinid ei taga katkestusteta vooluühendust küla peredele. Külaelanike kooskäimiskohaks on endiselt vabaõhuala rannamäel, hoone ehitamiseni ei ole jõutud. Planeeritud külaarengu üritustest (loengud, arutelud, teabepäevad, õppepäevad) ja tegelemisest noorte ning lastega on vähe meenutada.

Tõsi, arenguplaanide teostamiseks on kulunud rohkem aega, kui algul planeeritud. Vahepealse kümne aasta jooksul ei ole uusi suuri plaane tehtud: toona kirjapandu oli ajas piisavalt ette vaatav. Tänapäevaks on aga visioon korrastatud puhkeküllast mõnevõrra muutunud. Eks selleks ole põhjust andnud nii elluviidud arendustegevused kui Eestis üldiselt muutunud elukorraldus.

II KÜLA PRAEGUSE OLUKORRA ANALÜÜS JA ARENGUVAJADUSED

Looduslikud olud

Atla küla on mereäärne rannaküla Eestima läänepoolseimas maanurgas. Keskustest eemal olemine ja nõukogudeaegne piiritsoon on andnud meile hästi säilinud looduse, kus side loomuliku/loodusliku elukeskkonna ei ole kadunud. Sageli on just looduslikud olud need, mis annavad puhkekülale tema peamised tugevused: asumine lahesopi kaldal poolsaarte vahel, ümbritsetus paljude meresaarte ja väiksemate laidudega, pehme mereline kliima, rikkalik taimestik, puhas õhk ja vaikus.

Küla paikneb peaaegu täies ulatuses Vilsandi Rahvuspargi territooriumil. Kaitsealal tuleb säilitada Lääne-Eesti saarestikule iseloomulikke maastikke, vee- ja maismaakooslusi ning veelindudele sobivaid rände-, peatus- ja pesitsuspaiku. Seega on meil vastutus elada loodusväärtuste keskel. Valitsevateks taimekoosluste rühmadeks on siin loopealsed ja loometsad. Aladel kasvab mitmeid kaitsealused niidutaimi. Niidutaimede rühma on koondatud need II kaitsekategooria taimed, mille kasvupaigad on avatud ning mis vajavad säilimiseks niitmist või karjatamist. Mitmed siia rühma koondatud taimed kasvavad kaitsealal vanadel heinapõldudel, mida täna niidetakse.¹ Looduskaitsealast tegevust koordineerib ja korraldab Keskkonnaamet, tegevuste tulemuslikumaks elluviimiseks on moodustatud Vilsandi Rahvuspargi Koostöökogu, kuhu kuulub ka Atla Küla Selts. Oma valikute tegemisel peame paratamatult arvestama rahvuspargi kaitseeskirjas ja kaitsekorralduskavas kirja pandud põhimõtetega, sisuliselt aga on need võimaluseks elukeskkonnale lisaväärtuse andmisel.

Läbi aegade on meri olnud siinsete inimeste elu oluline mõjutaja. Tõsi, vahepealsete aastakümnete vältel oli külaelanikul merelepääs raskem. Kuid meri võiks olla just see ressurss, mille tähtsust saaks senisest enam väärtustada.

Elanikkonna muutused

Kuni 1940. aastani oli Atla küla kasvav ja arenev küla. Omaküla sadama kaudu vabasse maailma põgenemine oli väljapääs kindlustundeta tuleviku eest, kuid tuleb tunnistada, et see ei laastanud küla elanikkonda nii mastaapselt, kui sõjale järgenud kolhooside loomine ja sotsialistlik ülesehitustöö. Aastatel 1949-1988 kahanes küla elanikkond pea olematuks ja külast sai hääbuv küla (Tabel 1). Taasiseseisvunud vabariigi aastail ei ole püsielanikkond oluliselt kasvanud, kuid rannaäärsele väikekülale² iseloomulikult toimuvad soojal suveajal külas silmnähtavad muutused. Suvekuudel elab külas pidevalt üle 50 inimese, koos kõigi pereliikmetega, kes vähemalt korra aastas kodus käivad,

¹ Täieliku loendi Vilsandi rahvuspargi väärtustest leiab Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskavast (13).

² Külade tüpoloogiast saad lähemalt lugeda G.Raagmaa raamatust „Globaliseeruv Eesti küla“ (7).

ulatub see arv 140-ni. Majapidamisi on külas 35, neist 11 on juurde ehitatud viimase kümne aasta jooksul.

Tabel 1 Atla küla ja Lümända valla elanikkonna muutused aastatel 1940-2015

	01.01.2015*	01.01.1988*	1959**	1949*	1940***
ATLA KÜLA	17	11	88	237	331
Lümända kn/vald	860	968	1785	1210	3055

*Lümända Vallavalitsuse andmed, rahvastikuregister

** 1959.a rahvaloenduse andmed (1)

*** M.Jõgi, elanike küsitluse tulemused (5)

Väljakutsed

Tendents elanikkonna hääbumisele maapiirkondades iseloomustab Eestit tervikuna. On üksjagu lohutav teada, et Eestis praegu nähtav ja palju räägitav maapiirkondade kahanemine ei toimi Euroopas ega Ameerikas samal moel – seal on märgata just maale kolimise protsesse. Ka meil suureneb paarikümne aasta pärast vanemas tööeas inimeste arv, kes üldjuhul eelistavad elukohaks odavamat ja rahulikumat maalist keskkonda. Seda muidugi juhul, kui suudetakse tagada sobiv elukeskkond, juurdepääs (teed ja transport), turvalisus ja vajalikud teenused. Küsimuseks on, kuidas need ülিমobiilsed ja globaalsed, vahel isegi oma külast pärit kodanikud, oma külla (tagasi) saada ja siinse kogukonna hüvanguks tegutsema panna.

Meie võimalused

Inimesed hindavad kodu valides ennekõike karjäärivõimalusi ja elukeskkonna kvaliteeti. Eelistatud on parema elukeskkonnaga kohad, kus on

- ilus loodus,
- head inimsuhted ja toimiv kogukond ning
- mõistlikus sõiduulatuses teenused.

Läbi aegade on maa ja meri andnud toidu siinse elaniku lauale, kõige muu saamiseks on tulnud kodukohast kaugemale tööle käia. Tänapäeval on lisandunud erisus virtuaalsete võimaluste ärakasutamises. Kaugtööd, st loov- või kirjatööd (nt raamatupidamist) tegevad inimesed, kes on vähem seotud kindla töökoahaga, sobituvad hästi siinsesse elukeskkonda. Kuid on ka muid võimalusi.

Pärandkultuur

Kuigi Atla küla on perede ja talude arvult kordi väiksemaks jäänud, on küla asustumustris veel aimatav sajanditevanune, sumbkülale iseloomulik struktuur: ümber külaplatsi kiviaedadega ääristatud õued, nende vahel kitsad teed ja taluõuede taga põllu- ning karjamaad. Tuultele avatud rannakülas oli omal ajal 9 tuulikut. Tänaeni on neist säilinud Saaremaa vanim, Saksa-Pärdi pukktuulik³. Lümända valla üldplaneeringus

³ Muinsuskaitse Amet, kinnismälestis nr 27471.

on maakonnaplaneeringu "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" alateemana välja toodud miljööväärtuslike külade ehitustingimused (Lisa 7). Kuna suur osa külast on inventeeritud poollooduslike kooslustena (vt Lisa 2), siis on enamikul maaomanikest võimalus panustada pärandmaastike säilitamisesse⁴.

Meie võimalus on kaitsta pärandit nende tegevuse läbi, mis meile pärandi on andnud. Me saame kasutada nii miljööväärtust kui kultuurilugu puhkemajanduse ressursina. Muidugi ei pea selleks igaüks põllumeheks või turismitöötajaks hakkama, paljugi saab ära teha koostöös nendega, kes juba asjaga tegelevad.

Põllumajandus

Atla külas tegutseb aktiivselt kaks suuremat põllumajandusettevõtet. Lümända sovhoosiaegses Atla laudas tegutseb FIE Endel Raun. Tema põhitegevusalaks on lambakasvatus. Atla lauda ümber koondunud põhikarja kuulub 700-850 lammast, külas karjatatavaid alasid on umbes 200 hektari ulatuses, samapalju on ka niidetavaid alasid. Lisaks kasvatab ta Kõrveniidi põldudel mahekartulit, mis on poelettidel müüdavatest ainsana kasvatatud Saaremaal. Pakutav töö on aga hooajaline ja töölisi palgatakse vastavalt vajadusele. Aastaringelt töötab ettevõttes 2 kohalikku elanikku. Ettevõtja eesmärgiks on koostöös külaelanikest maaomanikega tagada, et küla maad ei oleks söötis ja saaks korda mereääred.

Saaremaa Ökoküla AS hooldab maa-alasid lihaveiste karjaga peamiselt Elda poolsaarel.

Turism

Otseselt turismimajandusega külas ei tegeleta, küll aga pakutakse külastajatele üksikuid turismiteenuseid. Valdonna arengut suunavad Vilsandi Ravuspargi eeskirjast ja kaitsekorralduskavast tulenevad juhised⁵. Üldine põhimõte on, et puhkemajanduse arendamisel eelistatakse loodusväärtusi ja pärandkultuuri tutvustavat turismi.

Riiklikul tasandil on põhitähelepanu pööratud Elda ja Soeginina poolsaare vaatamisväärsuste eksponeerimisele. Saarte Geopargi matkaradade võrgustik hõlmab sealseid pankrannikuid. Kõöve randa rajas RMK Elda telkimisala. Erasektor pakub majutusvõimalusi Lehtla ja Ninavärava puhkemajas. Atla sadamast saavad alguse OÜ Atla Kalur merereisid rannikule ja laidudele. Külarahva hallata on aga Rannamäe parklaplatsi välikäimlad, piknikuplats pingi, laua ja väikese majakesega.

Seni kasutamata arendusvõimalus on erinevaid sihtkohti ühendavate matkaradade tähistamises. Atla küalani ulatuva Kihelkonna vana postimaantee ja Läkulõukast otse Eldale viiva tee äärde jäävad atraktiivsed orhideede leiupaigad, kus võib näha enamikku Eestis leiduvatest käpalistest.

⁴ Poollooduslike koosluste hooldamise juhised on kirjas Keskkonnaameti peadirektori poolt kinnitatud hoolduskavades <http://www.keskkonnaamet.ee/keskkonnakaitse/looduskaitse-3/pool-looduslikud-kooslused-2/> Lühikokkuvõtet vt Lisa 5.

⁵ Külastuse ja puhkemajanduse arendamise põhimõtted Vilsandi rahvuspargis on kirjas Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskavas. Väljavõte sellest on Lisa 4.

Kalapüük

Euroopa Liidu kalandusmeetmest rekonstrueeritud ajaloolises Atla sadamas pakub sadamateenuseid MTÜ Lümada Sadamad. Atla sadamat kasutavad paatide hoidmiseks ja merele minemiseks nii Atla küla kui ka ümbruskonna kalurid ja suvitajad. Kutselisi kalureid külas ei ole, enamik on harrastuskalurid, kes võivad kala püüda kalastusloa olemasolul. Loodetavasti on sadama valmimisega antud tõuge kalapüügi elavdamiseks ja peagi võime leida külast ka kutselisi kalureid.

Teenused

Puhkekülale iseloomulikud vajadused on sessoonse iseloomuga ja orienteeritud peamiselt kaubandusele ja toidutarbimisele. Lähimad poed asuvad Kihelkonnal ja Lümandas. Ümbruskonna toitlustusettevõtted on avatud ainult suvekuudel.

Elame haldusreformi ajastul. Atla küla jaoks ei asu valla keskus enam 9 vaid 45 km kaugusel – sama kaugel kui maakonnakeskus Kuressaare. Lümandas on küll teeninduspunkt, kuid esialgu on muutunud asjaajamisviis külale veel uudne ja me hästi ei tea, mida tekkinud olukord endaga kaasa toob. Piirkonna hoolekandetöötaja, teenindus-, kultuuri- ja haridusasutused on jätkuvalt Lümandas, kuid on ilmselge: mida vähemaks jääb inimesi, kelle heaks need asutused töötavad, seda raskem on neid avatuna hoida. Seda on näidanud olukord perearsti teenusega: lihtsam on oma murega pöörduda erakorralise meditsiini osakonda maakonna haiglas, kui saada perearsti vastuvõtule. Seega liikuvus on elukorraldusse juba sissekirjutatud. Üha tähtsamaks muutuvad liikumisvahendid ja -võimalused, (liiklus)ohutus teedel ja taristu seisukord. Elades teedel ja internetis oleme suures sõtuvuses energiakandjatest.

Piirkonnas, kus sotsiaalsfääri teenused jäävad üha kaugemale, on elukeskkond sobilikum ennekõike vanemaealistele või väikeste lastega peredele, kui vanematel jagub kodukohas tööd. Noorte vajadused on paraku mitmekesisemad ja väikekülla püsima jäämine ei paku enam huvi.

Kogukond

Vaatamata kohalike elanike vähesusele ei ole Atla inimeste kooskäimised tegelikkuses kunagi päriselt soikunud. Kokku saadakse jaanipäevadel, jõuluõhtutel, muinaslõkke põletamisel ja talgupäevadel. Külarahva kokkutulemise paigaks on enamasti Atla vana sadama rannamägi. Küllast lahkunud pered on ikka ja jälle leidnud aega vähemalt kord aastas kodukülas käia. Tuntakse rõõmu koosolemise ja koostegemisest. Ennekõike on see lugupidamine ja hoolivus oma kodukülalt, selle traditsioonidest ja pärandist.

Atla külarahvas on üldjuhul väga koostööaldis. Kui on eestvedaja ja ettevõtmise korraldaja, tullakse kohe kaasa. Paratamatult on ka neid, kes küla ühistes tegemistes ei osale. Puhkekülas on tavaline, et soovitakse olla pigem omaette, eemal askeldustest ja kärast. Õnneks on Atla küla on piisavalt suur, et jätta igaühele temale vajalik ruum.

Kogukonna tegemiste paremaks korraldamiseks on loodud MTÜ Atla Küla Selts, seltsi esindaja on ühtlasi ka külavanem. Külavanema roll ühinenud suurvalla tingimustes

kindlasti kasvab, sest ühiste huvide esindamine ja kaitsmine vallatasandil on nüüd liikunud otsustajateni, kes näevad kohalikke olusid sootuks kaugemalt.

Probleemid

Inimeste liikuvus töö- ja elukoha vahel on varasemaga võrreldes mitu korda kasvanud, see ei ületa üksnes valla, vaid juba ka maakonna piire. Autostumine ja suurenenud virtuaalne mobiilsus tähendab ühest küljest seda, et **ühistranspordi** nõudlus väheneb veelgi, teisalt aga need, kes autoga sõita ei saa – lapsed, eakad, puudega inimesed, madalapalgalised, kelle tasu ei kata autokulusid, – saavad veelgi vähem liikuda.

Atla külas ühistranspordi kasutamise võimalus puudub. Lähim bussipeatus asub 4km kaugusel ja sealtki saab liikuma ainult talveperioodil ja tööpäevadel. Puhkeküla arenguperspektiivis selline lahendus ei sobi. Tõsi, siiani on nõudlus ühistransporditeenuse kasutamiseks olnud väike, kuid seda on võimalik korvata näiteks nõudetranspordi ja subsideeritud taksoteenusega.

Suurenenud liiklemisega kaasneb surve **liiklusohutusele**. Küla on pindalalt suur ja küllalt sageli liigeldakse lisaks külla sisse ja välja liikumisele ka külasiseselt autoga. Küla läbib kruusakattega riigimaantee. Kiirus ja tolm ei ole probleemiks ainult teeäärsete talude elanikele, vaid ohuks ka jalgsi ja rattaga liiklejatele. Kindlasti tuleb läbi mõelda, millised teed on avatud autoga liiklemiseks. Vajalikud on kiirusepiirangud ja nendest kinnipidamise jälgimine.

Külas on mobiilse **internetiühenduse** võimalus, kuid see ei taga kiiret ja ühtlast sidet kaugtöö tegemise võimaldamiseks. Vajalik on interneti püsiühenduse loomine. Mobiiltelefoniside teenusepakkujate hulk on küll kasvanud ja kvaliteet paranenud, kuid ikka veel leidub külas piirkondi, kus levi pole või katkeb.

Probleemid **elektrivarustusega** on sarnaselt mobiililevile vähenenud, kuid tormiste ilmadega on jätkuvalt tavalised voolukatkestused ja voolu kõikumine. Eldal poolsaare taludes pole üldse võrguühendust.

Kaitsmata põhjaveega aladel on uute veehaarete moodustamine alati probleemne. Paraku pole siin ka alternatiivi ühisveevärgi arendamise näol, sest veekasutus on sessorne ja talud asuvad hajali. Veevõttust probleemsemgi on aga **reovee** äravedamine. Vastava teenuse pakkuja sõidab kohale Kuressaarest, mis transpordikulu tõttu tõstab kõrgele teenuse hinna. Kuna enamik majapidamisi on aga hooajalised ja reovett ei teki palju, siis on selle probleemi lahendusi mõistlik otsida ühiselt.

III ATLA KÜLA TULEVIKUPILT AASTAKS 2020: KORRASTATUD PUHKEKÜLA

Arendustegevuse eesmärgid ja ülesanded nende saavutamiseks

EESMÄRK 1: Küla keskuseks on Rannamägi

Eesmärgi saavutamist mõõtvad andmed:

- rajatud ehitiste loend (nii hooned kui rajatised);
- pakutavate teenuste loend.

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Rannaala ja ujumiskoha korras hoidmine, ujujate silla vette panemine ja välja võtmine. Ümberriietumiseks tingimuste loomine.
- Küla jaanituleplatsi ümber istekohatade, külakiige vms rajamine.
- Kokkutulekuplatsile telkimiseks sobiliku keskkonna arendamine (prügikastid, pingid, lauad, piiratud lõkkease, veevõtt) ja hooldamine.
- Vana jäähoone varemete konserveerimine ja ettevalmistuste tegemine aastaringselt kasutatava kooskäimishoone arendamiseks. Kõlakoja projekteerimine/ehitamine.
- Atla sadamas kalurite teenindamisele kaasa aitamine, koostöö tegemine MTÜ-ga Lümända Sadamad.
- Parkimise ja liikumise korraldamine: parkla ja parkimiskohtade hooldamine, liikumise suunamine.

EESMÄRK 2: Korrastatud maastikupilt, hooldatud mererannad, avatud vaated.

Eesmärgi saavutamist mõõtvad andmed:

- hoolduses olevate kadastike, loopealsete, rannaniitude, puisniitude ja liivamadalate pindala;
- söötis oleva maa-ala kasutusse võtmise pindala;
- taastatud kadastike, loopealsete, rannaniitude ja puisniitude pindala;
- taastatud kiviaedade pikkus (m);
- läbiviidud infopäevade või koolituste arv.

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Karjatamise korraldamine külaväljal, teeäärte ja avalike platside niitmine.
- Kadastike taastamine ja hooldamine Rannamäel.
- Rannaniitude hooldamisele kaasaaitamine. Pilliroo kogumine ja kasutusvõimaluste leidmine.
- Maastikuhooldajate toetamine nende tegevuses.

- Kiviaedade taastamine kokkutulekuplatsi ja vana külakooli ümbruses, koolitused või väljaõpe.
- Kohalikest loodusväärtustest teadlikkuse tõstmine: teabepäevade ja õppepäevade korraldamine, kohtumised keskkonnaameti spetsialistidega, osalemine Vilsandi Rahvusparki Koostöökogu töös.

EESMÄRK 3: Teede seisukord ja liikluskorraldus külas vastab kohalike elanike ja puhkajate ootustele

Eesmärgi saavutamist mõõtvad andmed:

- viidastatud teede ja talude arv
- avatud matkaradade pikkus (km)

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Kiirust piiravate ja parkimist suunavate liiklusmärkide paigaldamine kogu külas. Parklate tähistamine.
- Avalikus kasutuses olevate kohalike teede korrashoiu jälgimine ja kohaliku omavalitsuse informeerimine puudustest. Lümelükkamise vajadusest teavitamine.
- Küla läbiva riigimaantee mustkatte alla viimise toetamine.
- Teeviitade paigaldamine ristteedele (osutavad Rannamäele, mälestusmärgile, taludele jne).
- Taludele nimesiltide paigaldamine.
- Matkaradade rajamise toetamine (sh teede avaliku kasutuse soodustamine).

EESMÄRK 4: Küllast ja üksteisest hooliv kogukond on koostööle avatud

Eesmärgi saavutamist mõõtvad andmed:

- korraldatud ühisürituste arv;
- ühisüritustest osavõtvate inimeste arv.

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Traditsiooniliste kogukonna kooskäimiste jätkumine: talgupäevad, jaaniõhtud, jõulupeod, muinaslõkete õhtud, küla kokkutulekud.
- Uute algatuste otsimine ja suveürituste korraldamine (nt Saaremaa merepäevade raames).
- Suveelanike kaasamine tegevustesse, nende teadmiste ja oskustele sobiva rakenduse leidmine.
- Tegelemine laste ja noortega.

EESMÄRK 5: Küla ajalugu ja pärandkultuur on väärtustatud ja hoitud

Eesmärgi saavutamist mõõtvad andmed:

- külastamiseks avatud pärandkultuuriobjektide loend
- avalikustatud teavikute arv (*koht peab teada olema, nt veebiaadress*)

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Saaremaa vanima, Saksa-Pärsti tuuliku korda tegemine ja avaliku kasutuse võimaldamine.
- Hävitatud Eesti Kodu mälestusmärgi sisulisele arendamisele kaasaitamine. Heakorra tagamine mälestusmägi ümbruses.
- Lümända muuseumiga koostöö tegemine.
- M.Jõgi koduloolise uurimuse külas kättesaadavaks tegemine.
- Küla ajaloo uurimine ja praeguste tegevuse jäädvustamine.
- Ajaloohuvi ärgitamine, uurimustöödega tegelajate toetamine, ajaloolise teabe koondamine.

EESMÄRK 6: Kaasaegne taristu on arenenud vastavalt vajadusele

Eesmärgi saavutamiseks tehtavad olulisemad tegevused (tegevussuunad):

- Elektriga varustatuse tagamine Eldal.
- Taastuenergiaallikate kasutusele võtmine.
- Interneti püsiühenduse loomisele kaasaitamine.

Rakenduskava aastateks 2015-2017

Küla keskuseks on Rannamägi			
Tegevus	Maksumus	Tähtaeg	Eestvedaja
Riietuskabiinide rajamine			
Telkimisplatsi rajatised (prügila, lõkkease, pingid-lauad)		2015	
Istekohatade ja külakiige rajamine		2016	
Rannamäel varemete konserveerimine		2017	
Ettevalmistused külamaja ehitamiseks, projekteerimine		2017	Toivo
Rannaala hooldamine, parkimiskorraldus	400 €	2015-2017	
Korrastatud maastikupilt, hooldatud mererannad, avatud vaated			
Karjatamise korraldamine külaväljal, niitmine		2015-2017	Katrin
Kadastike taastamine ja hooldamine Rannamäel		2016	
Kiviaedade taastamine kokkutulekuplatsi umber		2017	
Kohalikest loodusväärtustest teadlikkuse tõstmine		2015-2017	Katrin
Teede seisukord ja liikluskorraldus külas vastab kohalike elanike ja puhkajate ootustele			
Kiirust piiravate ja parkimist suunavate liiklusmärkide paigaldamine		2015	Toivo
Taludele nimesiltide paigaldamine	1600€	2015-2016	Toivo
Teeviitade paigaldamine ristteedele		2016	Toivo
Matkaraja rajamine vanale Kihelkonna postimaanteele		2017	Katrin
Külast ja üksteisest hooliv kogukond on koostööle avatud			
Traditsiooniliste kogukonna kooskäimiste korraldamine		2015-2017	
Suveürituste korraldamine		2015-2017	
Küla ajalugu ja pärandkultuur on väärtustatud ja hoitud			
Saksa-Pärdi tuuliku korda tegemine		2016-2017	Toivo+Pärdi
Heakorra tagamine mälestusmägi ümbruses		2015-2017	
M.Jõgi uurimuse kättesaadavaks tegemine külas		2015	Katrin
Kaasaegne taristu on arenenud vastavalt vajadusele			
Elektriga varustatuse tagamine Eldal			Alguse on teinud Margo Berens
Interneti püsiühenduse loomisele kaasaaitamine			

IV ARENGUKAVA JÄLGIMINE, KORRIGEERIMINE

Arengukava täitmist jälgitakse ja analüüsitakse ning täiendatakse igal aastal vastavalt vajadusele. Ettepanekuid võib teha iga külaelanik, valla töötaja, suvekodu omav pere, kinnisvara omav isik. Parandused ja täiendused tehakse arengukavasse Atla Küla Seltsi üldkoosoleku otsusega.

V KASUTATUD MATERJALID

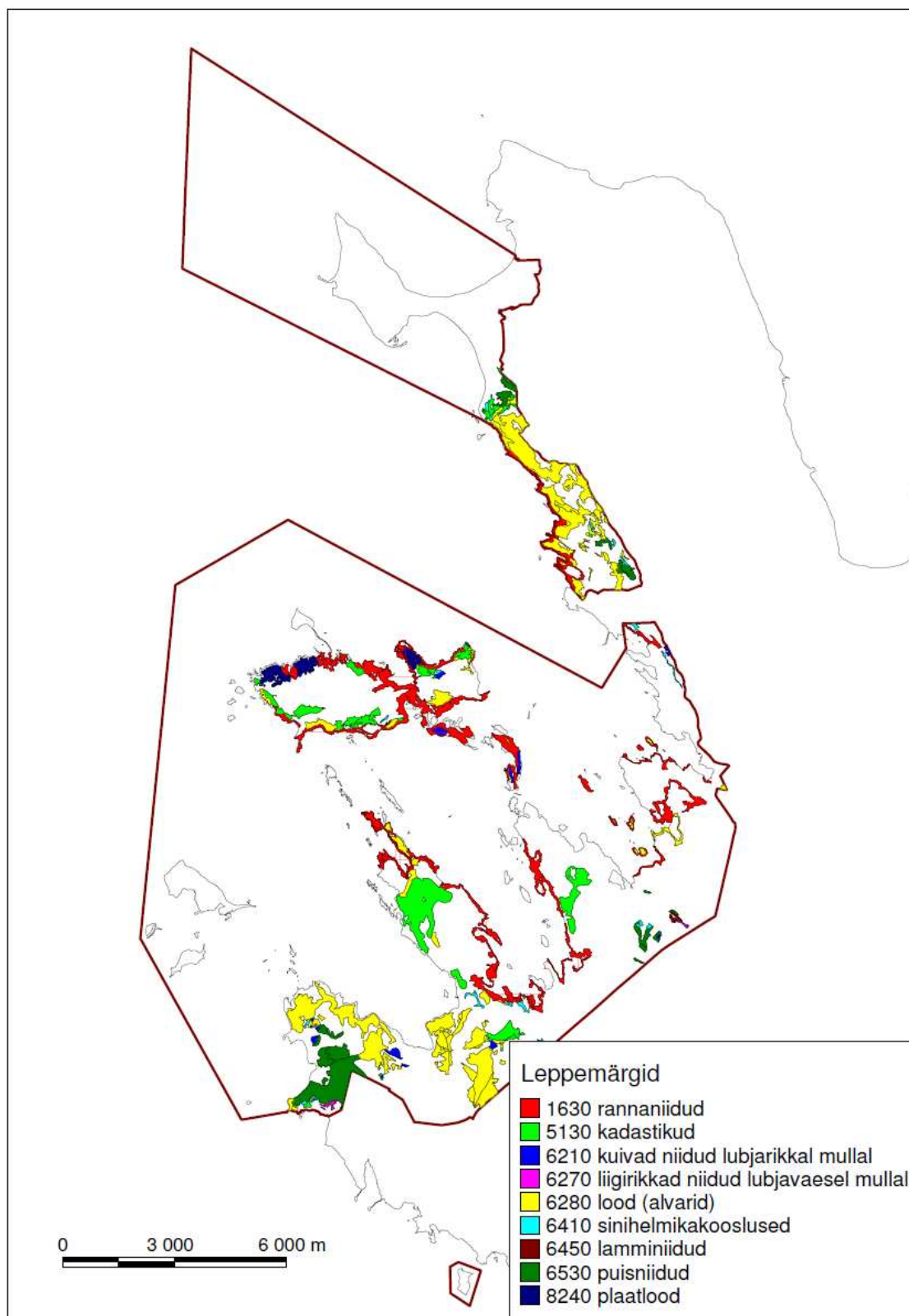
1. 1959.a rahvaloenduse andmed: ERA f.R-10, nim.12
2. Arheoloogiamälestised maal. Muinsuskaitseamet, 2008.
3. Atla sadama maaüksuse detailplaneering.
<http://www.lymanda.ee/Detailplaneeringud1>, 18.02.2015
4. Eesti rannikualade kaart 1:50 000. ERA.T-6.3.933 leht1.
<http://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/viewImage?id=103636>, 19.12.2014.
5. Jõgi, M. 1995. Kilde Lümända valla minevikust ja olevikust. IX osa: Vald koosneb küladest. Atla küla.
6. Lümända valla üldplaneering aastani 2017. Lümända Vallavalitsus 2006-2007,
<http://www.lymanda.ee/upload/editor/files/pages/Yldplaneering.pdf>, 18.02.2015
7. Raagmaa, G. Noorkõiv, R. 2013. Globaliseeruv Eesti küla. MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant.
8. Paekivi võtmine Atla kivimurrust <http://www.muis.ee/museaalview/2215172>
9. Pormann, E. Sepp, T. 2004. Atla küla arengukava 2004-2010.
10. Põhjatäht. Lääne-Saare valla ajaleht. Nr 2, 5.02.2015.
11. Rahvusarhiivi kaartide infosüsteem. EAA.2072.3.72
<http://www.ra.ee/kaardid/index.php/>, 19.12.2014.
12. Talvi, T. 2012. Poollooduslikud kooslused. Kaitse ja hooldus. Tallinn-Viidumäe.
13. Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskava 2012-2016. Keskkonnaamet.
http://www.keskkonnaamet.ee/public/Vilsandi_RP_KKK_2012-2016.pdf,
18.02.2015

VI LISADE LOEND

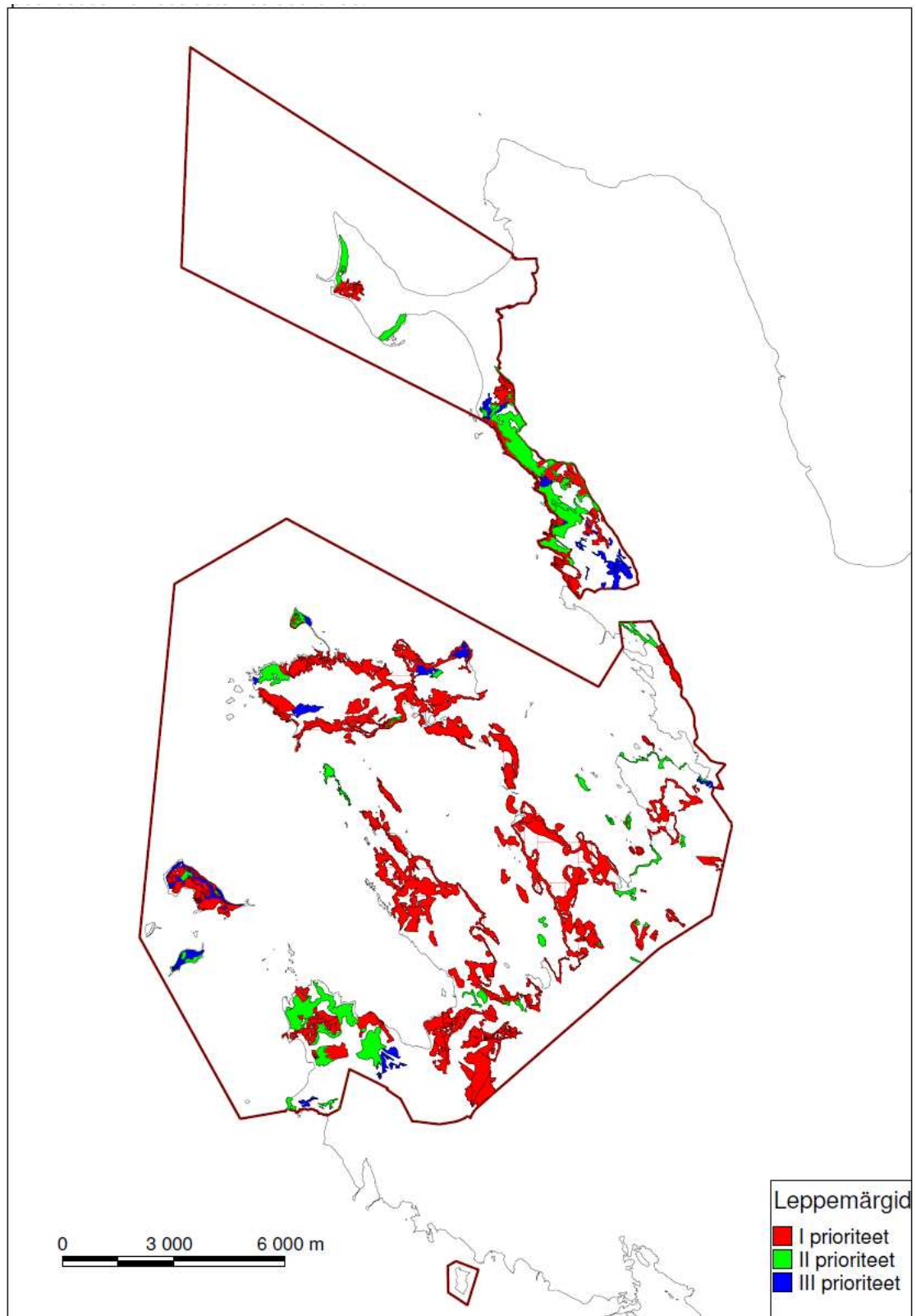
Lisa 1 Koosolekute protokollid ja oslejate nimekirjad	17
Lisa 2 Vilsandi rahvuspargi poollooduslikud elupaigad (VRP KKK lk 44, kaart)	18
Lisa 3 Poollooduslike koosluste hoolduskava (VRP KKK lk 93, kaart)	19
Lisa 4 Külastuskorralduse põhimõtted Vilsandi rahvuspargis (VRP KKK, lk 129).....	20
Lisa 5 Poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise põhimõtted (VRP KKK, lk 125)	21
Lisa 6 Metsa majandamise põhimõtted (VRP KKK, lk 127).....	23
Lisa 7 Miljööväärtuslike hoonestusalade ehitus- ja kasutustingimused (Lümanda valla üldplaneering, lk 30)	25
Lisa 8 Atla küla ajaloolisel kaardil 1800.aastal.....	26
Lisa 9 Paekivi võtmine Atla kivimurrust.....	26
Lisa 10 Võrgumajad Atla vana sadama rannamäel 1930.aastate keskpaigas	27

Lisa 1 Koosolekute protokollid ja oslejate nimekirjad

Lisa 2 Vilsandi rahvusparki poollooduslikud elupaigad (VRP KKK lk 44, kaart)

Lisa 3 Poollooduslike koosluste hoolduskava (VRP KKK lk 93, kaart)

Lisa 4 Külastuskorralduse põhimõtted Vilsandi rahvuspargis (VRP KKK, lk 129)

- Puhkemajanduse arendamisel rahvuspargis eelistatakse loodusväärtusi ja pärandkultuuri tutvustavat turismi;
- rahvuspargi külustuskeskusteks on Loona külustuskeskus ja rajatav Vilsandi loodusmaja, millele lisaks ei looda täiendavaid infrastruktuure üle 100 inimesega massiürituste läbiviimiseks;
- rahvuspargi matkarajad peavad olema seotud rahvuspargi loodus- ja kultuuriväärtustega ning toimima õpperadadena;
- rahvuspargi õpperadade planeerimisel tuleb need siduda rahvusparki ümbritsevate loodus- ja kultuuripärandit tutvustavate objektidega (Mihkli talumuuseum, Jaagarahu karjäär ja sadam, Undva nina, Miku metsapark jne);
- rahvuspargi külustuseks vajalikud ehitised ja rajatised ehitatakse looduslikest materjalidest nii, et need sobivad piirkonna üldise ehitusstiiliga – lähtuvalt väärtuslike hoonete ja hoonestuse inventuurist;
- rahvusparki ei rajata looduse- ja kultuuripärandi tutvustamisega mitteseotud turismirajatisi;
- rahvuspargi külastajate teenindamiseks vajalikke ettevõtteid arendatakse rahvuspargis endiste ja praeguste talukohtade baasil;
- matka- ja õpperadasid ei planeerita häirimis- või tallamistundlike liikide, nt merikotka, kassikaku, saaremaa sõrmkäpa elupaikadesse;
- matka- ja õpperadade planeerimisel arvestatakse kaitsealuste liikide elupaikadega ja tallamisõrnade koosluste koormustaluvusega;
- Harilaiul on soovitatav hobumatkadeks kasutada olemasolevaid matkaradasid või liikuda rannas pikki veepiiri;
- matka- ja õpperadade rajamisel kasutatakse maksimaalselt vanu teid ja radu;
- Harilaiu sihtkaitsevööndis sõidetakse Harilaiu tõkkepuust edasi mootorsõidukitega ainult teaduslikeks välitöödeks, kaitsekorralduslikeks töödeks (sh kaitse-eeskirjas kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ulukite arvukuse reguleerimiseks Harilaiu sihtkaitsevööndis), päästetöödeks, järelevalvetöödeks ning eraomanik eraomanduses oleva vallasvara korrastamiseks. Erandjuhtudel saab kaitseala valitseja kaalutusotsusena lubada mootorsõidukiga Harilaiu tõkkepuust edasi sõitmist ka rahvuspargi tutvustamise eesmärgil, mis tuleneb LKS § 26 lõikest 1. Erandjuhtudena käsitletakse laiemale avalikkusele looduskaitse ja loodushariduse eesmärgil rahvuspargi tutvustamist;
- külustuse planeerimisel arvestatakse kohaliku kogukonna huvidega;
- stendidel, väärtusi tutvustavatel trükistel jm infomaterjalidel tuuakse alati ära rahvuspargi logo;
- külustajatele suunatud reklaam koondatakse rahvuspargi kodulehele ning ühtselt kujundatud stendidele rahvuspargi külustuskeskuses ja Papissaare sadamas;
- Mändre talu ruumides tutvustatakse rahvuspargi looduskaitse ajalugu.

Lisa 5 Poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise põhimõtted (VRP KKK, lk 125)

Hooldamise põhimõtted:

- rannaniitude, loopealsete ja plaatloodude peamiseks hooldusvõtteks on karjatamine.
- poollooduslike koosluste hooldamisel tuleb hoiduda ülekarjatamisest, kuid samas ei anna soovitud efekti ka liiga madal karjatamise intensiivsus, seega tuleb erinevate koosluste karjatamisel silmas pidada:
 - loopealsete karjatamiseks on optimaalne karjatamiskoormus vahemikus 0,2-0,5 lü/ha;
 - rannaniitude karjatamiskoormus peab jääma vahemikku 0,4-1,3 lü/ha;
 - puiskarjamaadel peab karjatamiskoormus jääma vahemikku 0,3-1,0 lü/ha;
 - plaatloodudel tuleb karjatamiskoormus hoida väga madal – 0,04-0,08 lü/ha;
 - sooniitude karjatamiskoormuseks on 0,2-1,0 lü/ha;
 - sinihelmikakooslustes peab karjatamiskoormus jääma vahemikku 0,2-1,0 lü/ha ning karjatada tuleb kas varakevadel või sügisel;
 - linnurikastel laidudel alustada karjatamist 15. juulist, karjatada ainult lambaid;
- taastamisjärgsetel esimestel aastatel võib pioneerliikide tõrjumiseks rakendada esialgu suuremat karjatamiskoormust (3 esimest aastat). Vajadusel rakendada esimestel aastatel lisahooldust – näiteks roolõikamist, võsa eemaldamist ja niitmist;
- alvarite ja rannaniitude puhul on karjatamiskoormus piisav, kui loomad on söönud kättesaadavast biomassist poole (pool alast on söödud madalmuruseks). Juhul, kui söödud on alla poole, tuleb ala niita ning niidetud hein alalt eemaldada. Niita tohib suve teasel poolel;
- vajadusel tuleb karjatavatel aladel viia läbi iga 5 aasta tagant kadakate ja muu võsa eemaldamine;
- kariloomade lisa söötmine poollooduslikel kooslustel on keelatud. Loomadekogunemiskohtadesse meelitamiseks võib ühekordselt kasutada alusele pandud sööta;
- karjaaiad tuleb rajada kõlvikupiirini, tee äärtes kuni teehooldusalani, metsaservadesse ei jäeta hooldamata ribasid. Karjaaiad võiksid järgida maastiku struktuuri (kõlviku piire, reljeefi, olemasolevaid teid jne.) ning vanade kiviaedade asupaiku;
- karjaaedadesse tuleb jätta metsloomade liikumist võimaldavad läbipääsud, mis peavad olema avatud väljaspool karjatamisaega;
- alvaritel ja rannaniitudel on soovitatav karjatada läbisegi erinevaid kariloomaliike. Suurekasvulistele ja rasketele veisetõugudele tuleb eelistada väikesekasvulisi ja kergeid (šoti mägiveis, eesti maatõugu veis jt.);
- orhideerikastel aladel on soovitatav kas hoida madalat karjatamiskoormust eemaldades iga viie aasta tagant puittaimi, karjatada madala koormusega hobuseid, karjatada sügisel, kui käpalised on juba ära õitsenud või võimalusel piirata esinduslikud käpaliste kasvukohad elektrikarjusega.
- niita tuleb kõlviku piirini, jätmata kasvama tee ja rohumaa vahelisi ribasid ja metsa ja rohumaa vahelisi ribasid jne. Tee ja kraavi kaldad tuleb niita võimalikult objekti servani;
- niitmise algusaeg määratakse kohapõhiselt, sõltuvalt sealse koosluse spetsiifilistest vajadustest;
- niidetud hein tuleb koristada. Niita tuleb keskelt lahku või servast serva meetodil;
- purustamine ilma biomassi kõrvaldamata ei ole niiduhoidusvõtte (meede);

- ohustatud liikide elupaikades tuleb poollooduslike koosluste hooldamisel järgida liikide tegevuskavadest tulenevaid nõudeid;
- metssea poolt tekitatud kahjustused väärtuslike poollooduslike koosluste niidukamaras tasandatakse, ei künta;
- poollooduslikel kooslustel ja vanadest põldudest kujunevatel poollooduslikel kooslustel on väetamine keelatud;
- karjatavate loopealsete, plaatloodude, sooniitide ning sinihelmikakoosluste puu- ja põõsarinde katvus tuleb hoida 30%.

Taastamise põhimõtted:

- poollooduslikke kooslusi taastatakse üldiselt ühekordse purustamise ja võsalõikuse teel, rannaniite lisaks ka roolõikamise teel. Purustamist võib rakendada maksimaalselt kolmel järjestikusel aastal;
- võsa eemaldada võimalikult maapinna lähedalt, et tüükad ei segaks karjatamist ja niitmist. Vajadusel tuleb tüükad taastamisele järgneval aastal eemaldada;
- võsa raiumisel arvestada taastatava ala iseloomuga, reljeefi ja muude maastikuelementidega, vältida sirgete servade tekitamist ning kitsaste võsaribade jätmist tee ja piirneva koosluse vahele ning metsaservadesse. Raiejäätmed tuleb koondada ning likvideerida;
- raiejäätmete põletamisel arvestada tuleohutusega, lõkked tuleb teha aladele, kus see kahjustab kõige vähem niidukamarat;
- loopealsete taastamisel tuleks säilitada kadakaid katvusega 10-30%. Kadakatest ja teistest võsa moodustavatest liikidest tuleks säilitada vanemad ja esinduslikumad isendid. Puuliikidest tuleks eemaldada männid, kased, vahtrad, kuused ja saared ning säilitada valikuliselt pooppuud, pihlakad ja tammed. Vanad, erilised ja esteetiliselt väärtuslikud puud tuleks igal juhul säilitada, sõltumata nende liigist. Kõik puud ja võsa on soovitatav raiuda linnustikule olulistelt rannaniitudelt, et vähendada kisklust;
- taastamisel tuleb säilitada põõsarinde liigiline mitmekesisus ning kõrvaldada poolkuivanud põõsad;
- taastamisele peab järgnema hooldus karjatamise või niitmiseks;
- taastamisel ei tohi kasutada pinnase freesimist/randaalimist ning põõsaste väljajuurimist põllumajandusmasinatega. Niidukamara kahjustamist tuleb vältida;
- puisniitide ja -karjamaade taastamisel tuleb jälgida, et puurinde liituvus ei langeks alla 0,2-e. Sealjuures tuleb soodustada puisniidu algupärast (ajaloolist) liigilist koosseisu (soopuisniitudel näiteks sookask);
- taastamisel tuleb säilitada puisniidu või -karjamaa heterogeensus – lisaks üksikute puudele peab püüdma säilitada puude gruppe, üksikuid põõsaid, põõsaste gruppe ja avatud niidu laike.

Lisa 6 Metsa majandamise põhimõtted (VRP KKK, lk 127)

Vilsandi rahvuspargi Saaremaa osa metsad on terviklikult korraldatud OÜ Metsaruum poolt 2007. aastal. Metsade majandamisel peab lähtuma eelkõige nimetatud korralduse käigus ettenähtud metsamajanduslikest töödest, arvestades seejuures alati iga raie planeerimise ajaks kujunenud hetkeolukorda. Harvendusraieid on kaitsealal ette nähtud rohkem kui 700 hektaril, aegjärgse raiena uuendusraiet 7,4 hektaril. Kuna metsamajandamiskava formaat ei võimalda täpsemalt avada erinevate raiete iseloomu, siis on allpool toodud täiendavad põhimõtted, millest raiete planeerimisel tuleb lähtuda. Alljärgnevad põhimõtted täiendavad kaitse-eeskirjas toodud metsanduslike sätteid.

Üldine:

raietöid ei tehta kevadel ja varasuvel ajavahemikus reeglina 1. aprillist kuni 15. juulini, mil on peamine lindude ja loomade pesitsus- ja poegimisperiood. Sõltuvalt esinevatest liikidest võib sobiv raietööde teostamise aeg alata ka juba juuli alguses või lükkuda edasi augusti lõpuni; kõrge looduskaitse väärtusega metsad, mis vastavad Loodusdirektiivi metsaelupaikade või Vilsandi saarel vääriselupaikade kriteeriumitele, jäävad looduslikule arengule ja seal majandamise ega looduskaitse eesmärgiga raieid ei tehta, v.a laialehistes metsades, kui osutub vajalikuks teise rinde kujundamine.

Sihtkaitsevööndi metsad:

- sihtkaitsevööndites toimuvad raied kuni 70 aastastes puistutes ja on looduskaitse eesmärgiga e. puistu struktuuri mitmekesistamine ja looduslikkuse taastamine kultuurpuistutes;
- metsa kujundamiseks kasutatakse vaid valikraiet looduskaitse eesmärkidel, kusjuures osa raiutavast puidust tuleb jätta metsa lagunema;
- jämedama lamapuidu ning surnud puidu olemasolul tuleks need säilitada;
- raiete käigus tuleks säilitada vähemalt 20 tk/ha surnud jalalseisvaid puid ning 20tk/ha erinevas laguastmes lamapuitu, kusjuures säilitamisel eelistada kõige jämedamaid puid;
- sihtkaitsevööndites raiudes tuleb säilitada või suurendada puude paiknemise ja dimensioonide ebahütlust;
- raiuda võib väikese läbimõõduga häile (kuni 20m). Alla 20 m kõrgustes puistutes võib häil olla 4 tk/ha. Sellest kõrgemates puistutes tehakse häile vaid 1 tk/ha. Häilud tehakse nii, et need ei asetseks metsamaa servades. Häilud peaksid olema üksteisest vähemalt 20 m kaugusel, kuid vältida tuleb ka häilude korrapärast paigutust;
- raiutav häil ei tohi ületada läbimõõdult metsa kõrgust eraldisel;
- teele langenud puud võib sihtkaitsevööndis täies pikkuses koristada; pöõsa- ja puurinde harvendamise käigus ei raiuta täielikult välja ühtegi looduslikku puuliiki;
- raiuda ei tohi teiste kõlvikutega piirnevaid metsaservasid, tekitades nii kaitsva riba võimalike tuulekahjustuste vastu;
- suurelatusliku kahjustuse korral hinnatakse konkreetseid olusid ja lubatakse erandkorras osalist kahjustuse likvideerimist väljaspool LD metsaelupaikasid;

Piiranguvöönd

Vilsandi rahvuspargi piiranguvööndis on lubatud vahekasutusraieid ja uuendusraietest turberaieid 40 aastase perioodiga. Raiete planeerimisel tuleks silmas pidada järgmisi põhimõtteid:

Turberaieid 40 aastase perioodiga:

- männienamusega puistutes eelistatakse aegjärkset ja häilraiet;
- turberaie puhul tuleb jätta eelmisest metsapõlvest vananema ja looduslikult surema vähemalt 20 suurt vana puud hektari kohta.

Turbe- ja harvendusraied:

- tuleb jälgida, et loodusmetsadele iseloomulik vanuseline ja liigiline mitmekesisus ei väheneks;
- soodustada puuliikide grupilist paigutust;
- igasugune tegevus tuleb läbi viia viisil, mis säilitab kõrge loodusväärtusega puid: iseäranis suured, vanad või silmapaistva võraga puud, suurte linnuliikide pesapuud ja potentsiaalsed pesapuud, suured lehtpuud, suured kadakad jm, põlemisjälgedega puud, õõnsustega puud jms;
- erilisi võtme-elemente nagu vooluveekogusid, märgalasid, kivikülve ja järsakuid tuleb kaitsta ja säilitada. Kui need on saanud mingil moel majandustegevuses kannatada, tuleb endine seisund taastada;
- raiete käigus rajatavaid kokkuveoteid ei ole soovitatav rajada sirgete ja korrapärastena, võimalusel tuleks kasutada ära looduslikud häilud ja puistute hõredamad kohad;
- raiete käigus tuleks säilitada vähemalt 20 tk/ha üle 20 cm diameetriga surnud jalalseisvaid puid ning vähemalt 20 tk/ha üle 20 cm diameetriga erinevas laguastmes lamapuitu, kusjuures säilitamisel eelistada kõige jämedaid puid;
- põlengualadel ja tuulekahjustusega aladel on soovitatav jätta sanitaarraietest puutumata vähemalt 10% katastriüksuse kaitsealal olevate metsade pindalast.

Sanitaarraied:

- sanitaarlageraiete puhul säilitatakse piiranguvõõndis kuni 20 tk/ha surnud jalalseisvaid puid ning 20tk/ha erinevas laguastmes lamapuitu, kusjuures säilitamisel eelistada kõige jämedamaid puid. Häiringus ellu jäänud elujõulise puud jäetakse kasvama;
- sanitaarraieid kasutatakse määral, mis tagab vähemalt 20 tk/ha üle 20 cm diameetriga surnud jalalseisvate puude ning vähemalt 20 tk/ha üle 20 cm diameetriga erinevas laguastmes lamapuidu säilimise;
- Vilsandi saarel on vastavad määrad 10 tk/ha kohta surnud jalalseisvate puude osas ning erinevas laguastmes lamapuitu 10 tk/ha.

Lisa 7 Miljööväärtuslike hoonestusalade ehitus- ja kasutustingimused (Lümända valla üldplaneering, lk 30)

Miljööväärtuslik hoonestusala on üldplaneeringuga või kohaliku omavalitsuse otsusega määratletud maa-ala, mille terviklik miljöö oma ajalooliselt väljakujunenud teedevõrgu, haljastuse, ühtse ja omanäolise arhitektuuri tõttu kuulub säilitamisele. Miljööväärtuslike alade valikul lähtuti säilinud väärtustest ning ehitustingimuste seadmise vajalikkusest neil. Alad valisid välja kohalikud elanikud üldplaneeringu koostamise seminaride käigus, tegemist on seega mitte niivõrd objektiivsetest kriteeriumitest lähtuva, kuivõrd tunnetusliku valikuga.

Atla, Karala, Austla ja Leedri küla Atla, Karala, Austla ja Leedri küla on hästi säilinud struktuuriga Saaremaale iseloomulikud sumbkülad. Külade hoonestus pärineb erinevatest ajastutest, kuid säilinud on iseloomulikud rohked kiviaiad, mille alusel on järgitav õuede, teede ja põldude endine struktuur. Külamiljöö säilitamiseks rakendatakse Atla, Karala, Austla ja Leedri küla järgmiseid ehitus- ja kasutustingimusi:

1. Keelatud on küla üldstruktuuri muutmine ja hävitamine – aedade ja teede õgvendamine jmt.
2. Kiviaedade hävitamine ja teisaldamine on keelatud.
3. Rekonstrueerimisel ja uute hoonete kavandamisel järgida külale iseloomulikku hoonete algupärast arhitektuuri (hoonete arv õuel, mahud, ehitusalune pind, kõrgus, akende ja uste kuju, ruudujaotus ning asend, katuse kuju jmt).
4. Hoonete ehitamisel kasutada naturaalseid materjale (roog, puit, looduslik kivi). Vältida tuleb tehislikke ja imiteerivaid materjale. Seinte välisviimistlusel tuleb eelistada looduslikku kivi või laudvoodrit või tahatud palki või käsitsi kooritud palki. Keelatud on freesitud ümarpalgist hooned.
5. Säilitada põlispuud ja traditsiooniline haljastus – vanad kultuurtaimed, viljapuud, hekid, looduslikku rohumaad mitte asendada muruga, haljastuse uuendamisel kasutada traditsioonilisi liike.
6. Olemasolevaid ja endiseid põllu-, heina- ja karjamaid väljaspool reserveeritud elamumaid ei hoonestata.

Lisa 10 Võrgumajad Atla vana sadama rannamäel 1930.aastate keskpaigas

